

II. JURISPRUDÈNCIA

II.1. TRIBUNAL CONSTITUCIONAL

Jaume VERNET I LLOBET

Catedràtic de dret constitucional
Universitat Rovira i Virgili

Eva PONS I PARERA

Professora de dret constitucional
Universitat de Barcelona

Durant el període d'aquest comentari, de juliol a desembre de 1999, el Tribunal Constitucional ha dictat dues sentències que tenen un punt de connexió amb el règim jurídicolingüístic. Ambdues sorgeixen a partir d'un recurs d'emparament relatiu a la tutela judicial efectiva. Concretament el fet que es ressenya a la stc 52/1999, de 12 d'abril, és que un jutge va interrompre la defensa oral d'un advocat perquè la realitzava en llengua catalana, idioma que el jutge afirmava que no entenia. A causa d'aquest fet es va presentar un escrit de recusació i una denúncia per un presumpte delictes d'amenaques contra el jutge. Tanmateix, la demanda d'emparament es funda en el fet que la no-protecció efectiva del dret a utilitzar una llengua oficial davant dels tribunals implica una vulneració del dret fonamental a la tutela judicial. El Tribunal Constitucional no atorga l'emparament perquè considera que les possibles irregularitats comeses en l'àmbit jurisdiccional no necessàriament impliquen una infracció dels drets constitucionals garantits pel recurs d'emparament. En la segona Sentència, la 237/1999, de 20 de desembre, la qüestió lingüística apareix de forma més tangencial. El

tema lingüístic, tal com està formulat el recurs d'emparament, està privat de contingut constitucional.

*Sentència del Tribunal Constitucional 52/1999, de 12 d'abril. Sala 2na.
Ponent: Vicente Conde Martín de Hijas. (BOE de 18 de maig).*

En aquesta Sentència es resol un recurs d'emparament formulat per un advocat, en nom propi, contra una interlocutòria que denegava la recusació del jutge-magistrat Sr. Juan-Fermín Prado Arditto, sol·licitada pel lletrat i pel seu client, en el curs d'un procés penal per presumpte delictes de negativa a complir el servei militar. La qüestió lingüística es trobava, com veurem, en l'origen de la recusació plantejada conjuntament per l'advocat i el seu client. El Tribunal Constitucional desestima, tanmateix, el present recurs d'emparament en entendre que no s'han produït les vulneracions de l'article 24 CE allegades pel recurrent.

Els fets, relatats en els antecedents de la Sentència ressenyada, foren els següents: en l'acte del judici oral, celebrat el dia 9 de febrer de 1994, corresponent al procediment abreujat tramitat en el Jutjat del Penal núm. 23 de Barcelona, l'advocat —que s'identifica pel nom de fonts Francesc— començà la seva intervenció en llengua catalana i el jutge l'interrompé per comunicar-li que no l'entenia. Davant la discrepància sorgida sobre la possibilitat de continuar el judici en català, el lletrat considerà que el jutge esmentat adoptava una actitud d'animadversió, per la qual cosa sol·licità l'abstenció del magistrat en el procés esmentat. El darrer es negà a abstenir-se i va concedir un termini de deu minuts a la defensa perquè formalitzés la recusació. El Sr. Francesc i el Sr. Gilberto —acusat en el judici penal— varen presentar l'escrit de recusació —adduint les causes 4a. i 8a. de l'art. 219 LOPJ— i, simultàniament, una denúncia contra el jutge-magistrat Sr. Juan-Fermín Prado Arditto per presumpte delictes d'amenaques, la darrera subscripta també per d'altres persones no participants en el judici. Per mitjà de la interlocutòria de 4 de març de 1994 es denegà la recusació i s'imposà als recusants una sanció (de 50.000 pessetes per al Sr. Gilberto i de 40.000 per al Sr. Francesc) fonamentada en l'art. 227 LOPJ per haver actuat amb mala fe i haver provocat la paralització innecessària del procés principal.

La demanda d'empara contra la citada interlocutòria es funda succintament en el dret a utilitzar la llengua oficial de la Comunitat Autònoma de Catalunya davant els tribunals, la no-protecció efectiva del qual hauria provocat una lesió del dret fonamental a la tutela judicial efectiva de l'article

24.1 CE. A més a més, s'addueix la violació del dret a la no-indefensió i a un procés amb totes les garanties (art. 24.2 CE), argument que es vincula (de manera certament confusionària) al fet que el recurrent actués en tot moment com a lletrat i no com a part del procés penal.

Per la seva part, el Ministeri Fiscal sol·licità la inadmissió del recurs d'emparament per manca de contingut constitucional. En relació amb la primera alegació, va sostenir que la resolució judicial recorreguda no entrava en la qüestió de l'ús de la llengua, sinó que solament resolía sobre un incident de recusació, d'acord amb les causes previstes a la LOPJ, i afegia:

«Aunque la protección de la lengua catalana debe ser objeto de especial consideración por todos los Poderes Públicos, y entre ellos el Poder Judicial, ello no forma parte per se del contenido del art. 24 ce. La ubicación constitucional de tal protección (art. 3.3 CE), obliga a que ésta se dispense en el marco legal y en este caso nada del Auto recurrido vulnera la debida protección de la lengua catalana en relación con el art. 24.1 CE».

Pel que fa a la imposició de la multa al lletrat, el Ministeri Públic considera que es tracta d'una qüestió de mera legalitat *«y que en todo caso la multa se le impuso al recurrente, no por el uso de la lengua catalana, sino en el legítimo uso de la potestad jurisdiccional atribuida a los órganos judiciales».*

Ja avancem que la resolució del cas pel Tribunal Constitucional apareix condicionada per la seva funció de garant últim dels drets fonamentals, la qual no li permet revisar l'actuació dels jutges i tribunals més enllà dels supòsits on les possibles irregularitats comeses en l'àmbit jurisdiccional impliquin una infracció dels drets constitucionals. Les dades que es desprenen de la sentència ressenyada —més enllà de les quals se'ns escapen les claus del cas concret— són, però, prou descriptives d'una situació gens adient per a la plena normalització del català en l'àmbit judicial: un jutge que no entén el català; el Ministeri Fiscal que, obviant la declaració d'oficialitat emparada en l'article 3.2 CE, addueix l'apartat tercer del mateix precepte (bàsicament referit a la protecció de les modalitats lingüístiques) per tal de definir la posició del català davant la justícia; i, per acabar-ho d'adobar, l'incident previ que provoca la circumstància que la demanda d'empara formulada pel Sr. Francesc estigués redactada en català. En efecte, el Tribunal Constitucional rebutja per aquest motiu entrar a examinar el cas i requereix que, en un termini prefixat, la demanda sigui presentada de nou, traduïda al castellà, en virtut de l'aplicació supletòria *ex art. 80 LOTC* de l'article 231 de la LOPJ.

En la fonamentació jurídica de la Sentència, el Tribunal Constitucional rebutja inicialment l'argument formal —adduït pel Ministeri Fiscal— de la manca d'esgotament de la via judicial prèvia, atès que la possibilitat de plantejar en instàncies ulteriors la recusació no tindria sentit, a causa de la dissociació subjectiva entre la part del judici penal i els recusants (no solament l'encausat, sinó també el seu advocat). Pel que fa al fons, la Sentència, en el fonament jurídic quart, rebutja la vulneració de l'art. 24.1 CE per la no-protecció pel jutge del dret a l'ús de la llengua catalana. Segons el judici de l'alt Tribunal:

«El obstáculo referido al uso de dicha lengua no se produjo en el incidente de recusación, cuyo Auto resolutorio es objeto de impugnación en este proceso constitucional, y al que, por tanto, debemos limitar nuestro análisis, sino en el juicio oral del que dicho incidente trae causa. Es en aquél, en el que, en su caso, podría plantearse la cuestión que indebidamente se traslada al incidente de recusación, en el que además ésta se formuló en len-

gua catalana, lo que no fue óbice para que se siguiese el trámite correspondiente, que llegó a su término normal, independientemente de que la decisión fuese contraria a la pretensión recusatoria, y sin que en ninguna medida el uso de la lengua catalana influyera en el signo de tal decisión. Carece, pues, de toda base la alegación del demandante sobre este particular.»

La resta d'allegacions del recurrent basades en l'article 24.2 CE són també desestimades. El Tribunal Constitucional introdueix unes consideracions prèvies, emmarcades en el pla de la legalitat, sobre si l'actuació del Sr. Francesc fou com a part o com a lletrat, advertint-lo en el darrer cas de la possibilitat no utilitzada de seguir la via impugnatòria de l'art. 452 LOPJ (relatiu al recurs d'audiència en justícia contra les correccions disciplinàries imposades als advocats i procuradors per la seva actuació davant dels jutjats i tribunals). Nogensmenys, la resolució del recurs es basa en la doctrina de la indefensió material, definida com la situació en la qual, normalment amb la infracció d'una norma processal, l'òrgan judicial en el curs del procés impedeix o dificulta a una part l'exercici del dret de defensa. Com ha reiterat el suprem intèrpret constitucional, la prohibició d'indefensió només permet revisar la resolució judicial impugnada si s'apreciés que és irraonable, arbitrària o basada en un error patent. Atès que el recurrent no aporta cap indicació que desmenteixi que l'incident de recusació va desenvolupar-se normalment i amb totes les garanties, el Tribunal declara no poder entrar en qüestions de legalitat ordinària i, consegüentment, rebutja el recurs.

Sentència del Tribunal Constitucional 237/1999, de 20 de desembre. Sala 2a. Ponent: Rafael de Mendizábal Allende (BOE de 14 de gener de 2000).

La referència lingüística apareix d'una manera tangencial en aquest recurs d'emparament, formulat contra dues sentències successives (la primera de l'Audiència Nacional, de 26 de juny de 1993, i la segona del Tribunal Suprem, de 31 d'octubre de 1994) que condemnaven els dos recurrents per un delictes contra la salut pública (tràfic de drogues). El recurs d'empara es fonamenta en la vulneració del dret a la tutela judicial efectiva, en relació amb els drets a la defensa i a emprar els mitjans de prova pertinents (art. 24. 1 i 2 CE). Els recurrents derivaven la vulneració d'aquests drets de la negativa del primer Tribunal a admetre l'audició directa durant el judici oral de les gravacions telefòniques incriminatòries, les quals havien estat transcrits i incorporades a les actuacions escrites i foren llegides i sotmeses a contradicció en la mateixa vista del judici oral. Emparant-se en això, la Sentència de cassació considerarà la *«prueba nada significativa para los intereses de las partes acusadas, habida cuenta del control de cotejo de tales cintas, con su transcripción escrita bajo fe pública judicial y amplia prueba pericial al respecto practicada en el plenario»*.

També el Tribunal Constitucional considera infundades les imputacions de violació del dret a utilitzar els mitjans de prova i a la indefensió. De l'argumentació de la Sentència que condueix a la desestimació del recurs d'empara destacarem, solament, el paràgraf, dins del fonament tercer, on es trasllueix la problemàtica lingüística:

«Por último, la queja del recurrente aparece como puramente formal, pues aparte de que nada se dice en la demanda sobre la posible incidencia en el proceso de la audición de las grabaciones, ni se discute ni pone en entredicho el contenido de las transcripciones adveradas por el Secretario Judicial —ni siquiera las correspondientes a las conversaciones teni-

das en lengua o idioma distinto del castellano— lo cierto es que no se aprecia menoscabo alguno del derecho de defensa ni indefensión material para el recurrente porque, como razona el Tribunal Supremo, la audición de las cintas "hubiera significado simplemente una nueva repetición de la lectura"».

La qüestió polèmica —deduïble de les paraules del Tribunal— s'origina per la transcripció pel jutjat Central d'Instrucció núm. 5 de les converses telefòniques que no varen tenir lloc en llengua castellana. Recollint les conclusions formulades al respecte pel Tribunal Suprem, el Ministeri Fiscal l'explicitava més clarament en les seves alegacions:

«[...] el hecho de que algunas conversaciones se produjeron en griego, francés, catalán y gallego y no conste la intervención de intérprete para su transcripción carece de relevancia, como razona el Tribunal Supremo en la Sentencia de casación. Primero, porque las conversaciones en griego no aparecen transcritas de ninguna forma y no fueron objeto de valoración judicial. Segundo, porque, en los de-

más casos, "tratándose de lenguas romances o neolatinas, nada ha impedido al fedatario que haya podido contrastar lo oído con lo transcrito en castellano, pues en el sentido coloquial y no estrictamente literario son entendidas por muchos españoles". En cualquier caso, se trata de un problema de fe pública judicial, que es ajena a la competencia del Tribunal Constitucional.»

No podem deixar de notar la variació respecte del criteri habitual del Ministeri Fiscal que aquí —si bé amb el matís diferenciador de la llengua literària i la col·loquial— entén que les llengües romàniques com el català, el gallec o el francès poden ser compreses sense excessives dificultats pel personal al servei de l'Administració de justícia, àdhuc en circumscripcions on aquestes llengües no són oficials (un precedent d'aquesta actitud l'observàvem en la STC 192/1996, de 20 de novembre, comentada en el número 29 d'aquesta REVISTA, on es rebutjava la necessitat de traduir una expressió en gallec).

Com ja hem recollit, el Tribunal Constitucional entén que el desenvolupament del procés previ —en el qual el recurrent no formulà la protesta oportuna contra la decisió de l'Audiència Nacional de rebutjar l'audiència de les cintes— i els termes en què es formulà el recurs d'empara priven de contingut constitucional la qüestió lingüística. El cas tindria, doncs, l'aparença d'una instrumentalització del problema de la transcripció de les converses telefòniques per discutir una decisió inatacable des d'altres punts de vista. Des del respecte a la decisió del Tribunal Constitucional, basada en la doctrina consolidada sobre la indefensió material, la qüestió suscitada pel que fa al tractament de la intervenció d'una pluralitat de llengües en el procés judicial no sembla del tot intranscendent des de la perspectiva de la seguretat jurídica i de la preferència del principi d'oralitat en el procés penal. En aquest respecte, ens limitarem a notar la importància de la intervenció de l'interpret en la fixació del sentit exacte de les paraules emprades pels acusats, així com del principi d'immediatesa en la valoració de les proves en la formació de l'opinió del jutge sobre el cas.